

bus, quae^o, credi debet ipsam victuram, ac superaturam armis, nisi eisdem illis, quibus in exordio sui Romanorum Imperatorum in ipsam insurgentium gladios, atque adeo omnium orbis Regum odia, et potentiam superavit? inconcussa in Deum fide, in eumdem charitate ardentissima, vitae atque morum summa puritate, imprimisque donorum spiritualium atque coelestium magnis copiis, atque subsidiis, ac denique illis eisdem armis, quibus Paulus instrutus omnem in ipsum altitudinem mundi insurgentem, se dejecturum credebat, et vero re ipsa dejecit. Itaque de iis armis scripsit (1): «Arma militiae nostrae, non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, et in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam.» Deinde eodem Ecclesiae tempore Judaeorum natio, tot jam saeculis in perfidia et errore versata, Dominum Jesum verum Messiam agnoscens, se in Ecclesiae gremium recipiet, quemadmodum et novi et veteris Testamenti litteris praedictum est fore. Postulat autem ipsa ratio, ut hos tanto studio, tantaque multitudine, et numero ad fidem Dei conversos, ut maximam ipsi Ecclesiastici corporis partem confiant, Dominus Jesus iis spiritualium divitiarum muneribus afficiat, eaque liberalitate prosequatur, quae decet, cum nativam ipsius bonitatem erga suos supplices, tum praecipue suum illum et antiquum erga eum populum amorem. Etenim laetus de salute, et ad bonam mentem redditu ejus populi, quem eo usque olim dilexit, eo ut ex populo nasci ipse, et inter Judaeos numerari, et lumen spei, atque salutis, inde caeteris proferre populis atque gentibus dignatus sit, nullum suae largitati modum statuet; sed omnes coelestis thesauri copias, atque divitias in Ecclesiam effundet. Nam si

(1) II Cor. x.

cum sibi primum adjunxit, et quasi desponsavit ab Aegyptiorum tyrannide in libertatem vindicatum hunc populum, tam liberalis in illum Deus, et tam munificus fuit, quantum ex Mosaicis scriptis cognoscimus, qualem erga eumdem, quo animo, quam placabili, quam misericordi ipsum futurum putamus, quando post tam longum dissidium in gratiam cum illo redire cooperit; maxime ipso thalami, atque nuptiarum instantे, atque imminentे tempore? An non pascet illum coelestibus bonis, sepositoque et ad id temporis reservato vitulo, hoc est, eximiis charismatibus saginabit? Saginabit profecto, inque eam opinionem me non levis conjectura aliqua, sed vatum testimonia clarissima inducunt. Zacharias enim in id Ecclesiae ultimum tempus, et in Judaeos eo tempore ad Ecclesiae fidem versos respiciens, ex persona Dei apertissime dixit (1): «Et effundam super domum David, et super habitatores Hierusalem spiritum gratiae et precum, et aspicient ad me, quem fixerunt.» Nam hoc Zachariae vaticinium ad postrema illa mundi, et conversionis Judaeorum spectare tempora, et D. Augustinus (2) magnum Ecclesiae lumen testatur, et ex Joanne in Apocalypsi non obscure colligitur (3). Nam de illo agens tempore ad haec Zachariae verba alludens scripsit: «Ecce enim venit cum nubibus, et videbunt, eum omnes oculi, et qui eum pupugerunt, et plangent, et caetera.» Sed quid ait Zacharias? Effundam, inquit, spiritum gratiae et precum super domum David. Joel (4) vero, qui primae Ecclesiae Spiritus Sancti donorum abundantiam praedixit, quomodo et ipse loquutus est? «Et effundam, inquit, de spiritu meo super omnem carnem.» Ut qui de duabus diversis temporibus, eadem fere a duobus vaticibus, atque eisdem et verbis, et orationis genere scribi videmus, quin utroque in tempore similiter felix et copiosa

(1) Zach. XII. (2) Augsti. lib. xx de Civit. Dei, c. xxx.

(3) Apoca. I. (4) Joel II.

in bonis gratiae Ecclesia futura sit, non dubitemus. Esaias porro cum aliis in locis (1), tum maxime ultimo capite multa praedicit pertinentia ad hanc coelestium bonorum copiam, quam dicimus futuram in Ecclesia sub mundi finem. Quam ille copiam, rerum quidem et bonorum corpororum nominibus adumbratam, sed tamen spiritualiter intelligendam, maximam, atque summam describit. Nam de illo Ecclesiae statu, atque ultima aetate ipsum agere, vel ex eo liquere potest, quod expositio illa omnis, atque praedictio, mundi finis praedictione, et commemoratione ultimi judicii terminatur, et clauditur. Sed nihil est aperi-
tius, quam illa Pauli conclusio, si quis, quam vim habeat, satis attente consideret. Ad Romanos enim scribens, sic inquit (2): «Quod si delictum illorum divitiae sunt mundi, et diminutio eorum divitiae gentium: quanto magis plenitudo eorum? Et infra: «Si enim amissio eorum reconciliatio est mundi, quae assumptio nisi vita ex mortuis?» Argumentatur enim a minori, ut appareat. Nam si Judaeis magna ex parte non agnoscentibus Christum, neque fidem illi habentibus, seque ob id, et regia dignitate, et religionis veritate, atque gloria spoliantibus, Deus ex gentibus sibi Ecclesiam confecit, eamque maximis locupletavit bonis, quo vel ista ratione, invidentia atque aemulationis studio accensos Ju-
daeos in ejusdem fidei assensum induceret, ut idem Paulus in eadem epistola scribit: Dico, inquit, nunquid impege-
runt ut caderent? Absit. Sed illorum offendio, et ruina sal-
lus est gentibus, ut ad aemulationem illos provocarent. Si igitur, quod Paulus et illum enarrans Augustinus argumen-
tantur, Deus ut gentium exemplo ad veram Christi fidem
Judaeos pertraheret, gentes ipsas amore complexus, sal-
vas illas esse voluit, nec salvias modo, sed colestibus, ac
mirabilibus donis locupletatas, atque auctas; ipsis tunc
Judaeis errore suo agnito, atque deposito ad Christum con-

(1) Esai. ult. (2) Roma xi.

versis, ipsumque unice amantibus, consentaneum profecto rationi est, Deum coelestes suas in Ecclesiam opes, maxima largitate effusurum. Et si, cum abjecti illi a Deo fuerunt, et pro inimicis habitu, Ecclesiae gentium beneficit Deus, illi ut participes esse cuperent eorumdem beneficiorum, et sic in Ecclesiam intrarent: cum in eam intromissi jam fuerint, eamque ipsi bona ex parte compleverint, Deoque esse coeperint grati, atque chari, profecto Ecclesia ad easdem spirituales opes, quibus olim abundabat, redibit, et ad pristinum illud suum decus resurget, vivetque atque elucebit, lateque splendebit in illa, quod jam prope extinctum putabatur, omnium virtutum lucidissimum lumen, charitas: eruntque similia ultima primis, caput pedibus, aut sicut David elegantissime cecinit: Ortus, et Occasus, Ecclesiae maxima coelestis letitiae, atque voluptatis perfusi copia, pares inter se, atque similes erunt. Etenim ille in psalmo LXIV, in quo psalmo de Christi regno, ejusque regni ortu, atque incrementis, deque omni ejus felicitate, ut Poetam divinum decebat, breviter vaticinatur, et figurare, et a rebus rusticis, naturaeque operibus similitudinibus ductis, inter alia, quod ad propositam rationem pertineat, sic scriptum reliquit (1): «Exitus matutini, et vespere delectabis.» Quod enim in vicissitudinibus dierum, ac noctium, oriente Sole, atque decadente contingit, ut ea duo tempora diei laeta maxime, atque grata sint, vel cum dies decadentibus tenebris appetere, et rebus suus color incipit reddi, vel cum occidente Sole, et illo pomeridiani temporis aestu remittente se, et auris leniter spirantibus, ipsa iterum coeli atque aeris exhilaratur species; similiter in hoc Christi, de quo agimus, regno, Ortus et Occasus, initia atque fines peraeque laetos, atque felices dicit esse futuros. Exhilarasti, inquit, occidentis Ecclesiae militantis ultimum tempus, eo scilicet laetitiae, atque voluptatis

(1) Psal. LXIV.

genere, quod te maxime decet, et quo ipsos affici homines, atque imbui maxime convenit, coelesti atque divino, quomodo ejusdem Ecclesiae initia atque primos ortus, exhilarasti. Sed jam propositum exequamur.

TERTIA EXPLANATIO

VENIAT DILECTUS MEUS IN HORTUM SUUM, ET COMEDAT FRUCTUM POMORUM SUORUM. Quoniam sponsus veterem illam Ecclesiam horto similem esse dixerat, atque ei horto similem fecerat, qui esset consitus pomiferis, et odoratis arboribus, id arripiens Ecclesia, et in metaphora insistens, sponsum, id est, Dei verbum hortatur, eo ut veniat pransus, id est, orat illum, ut ad animum ipsius penitus insinuet se, habitareque in ipsius corde, ac moram ducere velit, grata habens ea, quae in ipsa idem sevit virtutum omnium praestantissima germina; vel precatur ipsum certe, ut quando ipsi sacrificat, adesse propitiis sibi velit, et religiosis suis coetibus, atque cultibus interesse. In quo Ecclesia Deo accepta refert, quae habet: fatetur enim se hortum esse Dei, et fructus, quos fert, Dei fructus esse concedit, et simul eadem omnia ei, a quo ipsa accepit, offert, seque plane Deo subjicit, id quod potissimum exigere a suis Deus solet. Nam in hac submisione animi, et ut illam Ecclesiastici scriptores vocant, resignatione spiritualis perfectionis fundamentum constitutum est, quo enim magis se Deo submittit hominis animus, eo magis in ipso suam vim Deus insinuans, eum suis bonis ornat, atque locupletat, quod indicant, quae sequuntur.

Nam inquit: VENI IN HORTUM MEUM, SOROR MEA SPONSA: MESSUI MYRRHAM MEAM CUM AROMATIBUS MEIS: COMEDI FAVUM CUM MELLE MEO, BIBI VINUM CUM LACTE MEO: COMEDITE AMICI, ET BIBITE, ET INEBRIAMINI CHARISSIMI. Quibus

verbis sponsus invitatus ab sponsa, significat se illius votis annuere velle, et quia illa se ipsi submiserat, ipse se in eam insinuasse demonstrat, et sicut Ecclesia superiori oratione suam erga Deum submissionem testificabatur, sic Deus his verbis, quam grata sibi ea submissio fuerit, testatur figurate ut caetera, et in instituta allegoria persistens. Nam sicut festo die in hortis epulis vacare solent homines, sic Deus se venturum in hortum, quo invitatur, respondet una cum sociis, et quo majorem vim laetitiae significet, epulatum cum illis; itaque epulas nominatim recenset, et quasi jam epularetur, socios ad una epulandum, et potandum invitat. Quo significat, quam gratus ipsi acciderit is cultus, quem ei illa exhibebat Ecclesia: quaque illius modi sacrificia accepta ipsi illo tempore fuerint, et quomodo illis quodammodo interfuerit, eaque veluti honestaverit sui numinis praesentia. Nam, ut ex sacris constat Litteris, saepius Deus, cum illi sacrificia offerebat vetus Judaeorum Ecclesia, igne coelitus immisso ea absumentebat, nebulaque item coelesti subito opplebat tabernaculum, atque templum, quod divinae praesentiae signum certissimum habebatur. Et certe in omnibus illis sacrificiis, convivium quodammodo inibat Deus cum iis, qui ea immolabant. Nam, ut supra diximus, in sacrificio convivii quaedam imago inerat. Nam hostiae, quae caedebatur, una pars adolebatur Deo, altera caedebat sacerdoti, tertia vescabantur, qui hostiam afferebant.

Quare merito inquit, VENI IN HORTUM MEUM, id est, in conventus, atque coetus religionis causa abs te institutos me saepe insinuavi, diebus tuis festis interfui. MESSUI MYRRHAM MEAM CUM AROMATIBUS MEIS, id est, thymiamata, quae iis aromatibus constant, odoris suavissimi hausi: COMEDI FAVUM CUM MELLE MEO, BIBI VINUM CUM LACTE MEO, id est, partes hostiarum mihi oblatas, et super altare incensas gratas habui: in sacrificiis vestris et ipse epulatus una vobiscum sum, idque ita familiariter, vos ut ad com-